Pisztolytok

Textil- és viseletgyűjtemény

Leltári szám:	52.2879.1
Készítés ideje:	17. SZÁZAD KÖZEPE
Készítés helye:	Magyarország; Erdély (feltehetően)
Anyag:	bőr; igazgyöngy; vászon
Technika:	fémfonalas domború hímzés
Méretek:	hosszúság: 42 cm szélesség: 18 cm vastagság: 10 cm

A fraknói Esterházy-kincstár az 1858/1859-es leltár szerint több pár pisztoly tokját őrizte meg. Közülük négy pár egyszerűbb, bársonnyal bevont, két pár arany- és ezüstfonallal hímzett ez utóbbiakból maradt fenn gyűjteményünkben egyetlen darab.

Az erősen sérült pisztolytok előlapjának felső felét két hímzett lap borítja. Közülük az alsó a kis tölténytáska elrejtésére szolgált, ami többnyire négy töltényt tartalmazott. E típus dísz-lófelszerelésekhez tartozó darabjainál gyakran a pisztolycsövet rejtő hengert is bársonnyal borították és kihímezték, s így a pisztolytok egésze valójában egy kis hímzésremekké vált. Ilyen pl. I. Miksa bajor választófejedelem pisztolytokja (München, 1630), amely a Schatzkammer der Residenz letéteként jelenleg a nymphenburgi kastély kiállításán látható.

Az Esterházy-féle pisztolytok hímzése nyugat-európai mintákat felhasználó, de a motívumok rajzában és technikájában sok keleti elemet tartalmazó erdélyi, magyar munka. A hímzés tükörszimmetrikus kompozíciója nyugat-európai mintákat követ. Legközelebb áll hozzá X. Károly Gusztáv (1622-1660) svéd király halotti lófelszerelésének pisztolytokja a stockholmi Livrustkammaren gyűjteményében. (László 1997, 8. kép további analógiákat ld. itt) Ennek hímzője Fridrich Feuwrbrun (Feuerborn) stockholmi udvari gyöngyhímző volt. A magyarországi hímző nyilván látott hasonló darabokat, vagy a hímzés kiindulópontja egy ismert mintalap lehetett, melynek virágmotívumait a 17. századi magyar hímzések kedvelt virágaival cserélte ki.

A pisztolytok két hímzett lapja azonos mintájú, de ellentétes állású. Mindkettőn a középpontban egy-egy tulipánfej vagy kinyílt gránátalma stilizált változata áll, melyet belsejében egy virágos, leveles ág díszít. A tulipán aljából ívesen kihajló szárakon egy-egy tízszirmú virág ül, melyet kis, háromszirmú levélvirág ékít. Mindkét fantáziavirág gyakori a magyar úrihímzéseken. A gránátalma- tulipán igen hasonló változata az egykori ebesfalvi (Erzsébetváros, Erdély) örmény szertartású katolikus templom oltárterítőjének szegélyhímzésén látható (Ld.: Huszka József: *A magyar turáni ornamentika története*. Budapest, 1930, 169., 3. ábra), de többé-kevésbé hasonló változataira számtalan más példa is idézhető. A kerek virág ugyancsak az erdélyi úrihímzések egyik gyakran alkalmazott motívuma. Kelet hatása érvényesül a hímzéstechnikában. Míg az arany- és ezüstfonalas gyöngyhímzések alapja nyugaton többnyire bársony vagy selyemszövet, hazánkban gyakoriak a "merőn" arannyal és ezüsttel hímzett tárgyak, tehát azok a darabok, melyeken az alap is letűzött fémfonallal hímzett. Ilyen pisztolytokot ajándékozott például a krími tatár kán XI. vagy XII. Károly dán királynak (Agnes Geijer: *Oriental textiles in Sweden*. Copenhagen, 1951, 107.), de hasonló technikával készült krími tatár vagy oszmán-török munkákat őriznek a magyar gyűjtemények is. A keleti hatást is tükröző magyar munkák - melyek készítési helye éppen a keleti birodalmakkal való állandó kapcsolat folytán Erdélyben keresendő - azonban meglehetősen különböznek keleti rokonaiktól. Azok merevségével szemben vonalaik lágyabbak, virágaik változatosabbak, részletezőbb a kidolgozásuk, mondhatnánk naturalisztikusabbak, s mindenképpen gazdagabb fantáziáról tanúskodnak.

A pisztolytokot elsőként a fraknói Esterházy-kincstár 1696. évi inventáriuma említi: *Almarium Sub. Num. 104 et 105. Nr. 4. Unum par Thecarum pro Pistoletis conservandis totaliter aureo et argenteo scofium obductum nec non perlis et lapidibus Tyrkesys affabre exornatum.*

Irodalom

- Szerk.: Pásztor Emese: *Az Esterházy-kincstár textíliái az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében*. Iparművészeti

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 60. (László Emőke)

- Szerk.: Pataki Judit: *Művészet és Mesterség. CD-ROM*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1999. - textil 17.
- Szerk.: Szilágyi András: Skófiummal hímzett nyeregtakarók és pisztolytok a 17. századból. *Ars Decorativa 16*, 1997. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1997. - 13-25. (László Emőke)

